

FORSKNINGS
STRATEGI
2020-2025

Forskningsstrategi 2020-2025

Museum Sønderjyllands forskningsstrategi er udarbejdet af Carsten Porskrog Rasmussen, Axel Johnsen og Henrik Harnow med bidrag fra Museum Sønderjyllands forskningsudvalg.

Udgivet af Museum Sønderjylland 2021
Grafisk layout: Haurand Grafisk
Tryk: Haderslev Stiftsbogtrykkeri
Trykt i 600 eksemplarer.

Museum Sønderjylland
Aastrupvej 48 · 6100 Haderslev · msj.dk

Et velbevaret stykke af Sønderjyllands ældste grænsemærkning, Olgerdiget (31 e.Kr.) i nærheden af Tinglev. Foto: Lisbeth Christensen, MSJ.

Indledning.....	4
Museum Sønderjyllands forskning i historisk perspektiv	6
Vision 2025	9
Strategi	10
Forskningsudvalg	11
Følgegruppe	12
Rammevilkår for forskning under Museum Sønderjylland	13
Publicering og publiceringskrav	15
Fokusområder for forskningen 2020-2022... ..	17
Grænser, identiteter og kulturmøder	18
Landskab, bebyggelse og menneske.....	19
Regionale eliter	20
Dødens og angstens rum	21
Materialitet	22
Forskeruddannelse	24
Forskningsrådgivning.....	24
Netværk og samarbejder	25
Formidling af forskning.....	26
Forskningsprogram 2023-2025	26

INDLEDNING

Forskning hører til kerneopgaverne for et statsanerkendt museum, og forskning er et fundament for meget af museets øvrige arbejde. Museum Sønderjylland har en lang tradition for forskning på højt niveau, som skal fastholdes og udvikles. Forskningen tager udgangspunkt i museets ansvarsområder, men inden for dem vil der løbende blive fokuseret på særlige felter, som er relevante både for museets øvrige arbejde og i forhold til aktuelle forskningsdagsordener. Museet deltager kontinuerligt i forsknings-samarbejder og bidrager med forskning i både nationale og internationale sammenhænge. Museet publicerer inden for sine ansvarsområder i anerkendte videnskabelige sammenhænge, men desuden indgår museets forskning i andre typer af publikationer og udstillinger som en del af museets formidlingsindsats.

Gennem mere end 10 år har Slots- og Kulturstyrelsen og de danske museer arbejdet for at højne og ensarte kvaliteten af museumsforskningen i Danmark. Det har ført til højere krav til forskningsmeritering på linje med universiteterne og deraf følgende formalisering af muligheder for at ansøge om og modtage forskningsstøtte. Museum Sønderjylland ønsker med museets

første forskningsstrategi at bidrage til denne udvikling og til at professionalisere og synliggøre forskningen samt at sætte en retning for den, som er ambitiøs og relevant i forhold til museets ansvarsområder.

Med denne forskningsstrategi sætter Museum Sønderjylland rammer og mål for forskningen i perioden 2020-25. Perioden er dog opdelt i to delperioder, så der i 2022 skal ske en revision, herunder en vurdering af, hvilke af de udvalgte fokusområder, der skal videreudvikles til egentlige forskningsprogrammer, og udmøntes i eksternt samarbejde og ansøgninger om finansiering, samt om områder skal erstattes med andre for resten af strategiperioden.

Strategien sætter generelle rammer for forskningen og udpeger de områder, museet satser på i strategiperioden. Målet er at fremme en fokuseret forskning på højt niveau og samarbejder såvel indad som udad.

*Fisken af Franciska Clausen, 1926.
MSJ/Fonden Franciska Clausens Samlinger.*

Museum Sønderjylland har en markant forskningstradition. Den har rødder tilbage i den faglige specialisering af landsdelens enkelte museer, som blev gennemført længe før fusionen, og de mere fokuserede fagmiljøer, det skabte. Forskningstraditionen er også præget af bevidstheden om, at landsdelens historie, kultur og naturhistorie har en ganske særlig placering inden for Danmark. Den hænger i høj grad sammen med landsdelens lange status som grænseland mellem syd og nord, men også med rollen som mødested mellem forskellige naturregioner og korsvej for varer og kulturer. Museet har tradition for en forskning, som ikke bare har et forholdsvis stort omfang, men desuden i et vist omfang er publiceret nationalt og de senere år også internationalt.

Den arkæologiske forskning er præget af, at der siden 1950'erne har været ét stort sønderjysk fagmiljø, som dækker hele landsdelen, og har rummet mulighed for specialiseringer. Miljøet har de seneste årtier gjort sig væsentligt gæl-

Fiskeskabet af Hans J. Wegner, 1944.

dende inden for aktuelle forskningstemaer om vekselvirkningen mellem naturtilpasning og kulturstrømninger i bebyggelsen og udvikling af grænser, regioner og riger. Samlet har museet leveret den mest omfattende indsats inden for bebyggelseshistorie. Her rækker forskningen i tid fra stenalder til renaissance, og den omfatter både gård- og husformer, bebyggelsens udformning og fordeling i landskabet i forhold til de fire sønderjyske naturtyper og de til enhver tid gældende magtforhold. Et andet vigtigt fokuspunkt har været den materielle kultur som en spejling af regionalitet, etnicitet og social organisation, som det fremtræder både i grave, bopladser og andet. Af særlig betydning i den sammenhæng er forskning i dannelse af større politiske og etniske fællesskaber og tilløb til statsdannelse. De to hovedfelter har en række berøringsflader.

Museet har videre arbejdet aktivt med metodeudvikling i brugen af naturvidenskabelige metoder i den arkæologiske forskning.

Museets historiske forskning har knyttet sig til Sønderjyllands enestående historiske placering som hertugdømme og grænseland, men også søgt at udvide perspektivet. Der er forsket i

emner som nationale konflikter og de slesvigske krige, men også i hertuger og mindretal. Det nationale perspektiv har ført til en bredere forskning i national identitet og national mindrekultur, der har rakt ud over grænselandet og været centralt placeret i forhold til de sidste årtiers øgede internationale fokus på disse emner. På det kulturhistoriske område er der blandt andet forsket i landsdelens særlige kosttraditioner og det møde mellem former for arkitektur og byggeskik, grænselandet opviser. Inden for erhvervshistorie er der særligt forsket i teglværker og kniplinger, som er felter, hvor landsdelen har været nationalt førende.

Museets kunstfaglighed har især beskæftiget sig med sønderjysk og nordisk kunst. Blandt vigtige figurer, der er arbejdet med, er maleren Franciska Clausen, der var født i Aabenraa, og designeren Hans J. Wegner, der stammer fra Tønder, men der er også anlagt bredere perspektiver på f.eks. surrealisme og nordiske strømninger i kunsthistorien. Publiceringen på det kunstfaglige områder har især haft form af kataloger, hvor der først for nylig er gjort brug af peer review, og eksternt publicering har været sjældent.

Endelig har museet en særlig palæontologisk forskning, der tager udgangspunkt i de unikke fossiler af den Sen Miocæn marine fauna fundet i Gram Lergrav. Forskningen på dette felt indgår i høj grad i internationale miljøer og sammenhænge. Særligt de velbevarede hvalfossiler har været omdrejningspunktet for museets egen forskning. Fokus her er primært på beskrivelser af nye arter, funktionelle analyser, hvalernes evolution og palæo-økologi. Der samarbejdes med forskere fra større institutioner for at være på forkant med metoder og teknologier som f.eks. micro-CT-scanninger og 3D-modellering af indre strukturer. Øvrige dele af den unikke samling bliver i aktiveret igennem samarbejde med internationale fageksperter. Inden for arkæologien er der tradition for at publicere internationalt.

VISION 2025

Museum Sønderjyllands forskning er af høj kvalitet på alle museets statsanerkendte fagområder og er anerkendt i faglige miljøer inden og uden for museumsverdenen. Museets forskning publiceres på alle faglige niveauer. Museets forskning er bl.a. kendetegnet ved at indgå i tværfaglige og eksterne samarbejder og ved at behandle nye, aktuelle problemstillinger og tilgange.

Museets forskning finder sted under velordnede former med klare og velbeskrevne rammer og vilkår for forskningen. Museets forskning danner udgangspunkt for væsentlige dele af museets formidling.

Museum Sønderjylland giver talentfulde forskere mulighed for at udvikle sig inden for museet og skaber råderum for efteruddannelse og meritering.

Museet har en ambition om inden for hver strategiperiode at formulere og realisere mindst ét større forskningsprojekt med væsentlig eksternt finansiering alene eller i samarbejde med andre parter.

Museets forskning kvalitetsbedømmes af eksterne parter som meget tilfredsstillende SLKS' kvalitetsvurdering ultimo 2015.

Vejskilt fra Haderslev med skudhuller fra kampene 9. april 1940.

STRATEGI

- Museet skal kommunikere og synliggøre forskningsstrategien til alle relevante medarbejdere, sikre et grundigt kendskab til vilkår og opmuntre til at bidrage med forskning.
- Museets forskningsudvalg skal tilbyde løbende forskningsrådgivning og bistand til modning af projekter, herunder vejledning i publiceringsniveau, publiceringskanaler og mulig finansiering.
- Museets forskning skal foregå inden for museets ansvarsområder og strategi.
- Der skal skitseres en plan for at nå frem til større projekter med overvejende ekstern finansiering, eventuelt i flere faser.
- Museum Sønderjylland skal sikre forskermeritering på nærmere beskrevne vilkår og arbejde aktivt for, at museets forskere har mulighed for at indgå i relevante forskningsprojekter.
- Museets skal opstille klare publicerings- og kvalitetsmål på alle fagområder. Publiceringsmål opstilles som mål for de faglige enheder i sammenhæng med personaleressourcerne.
- Enhedsledere for arkæologi, historie, kunsthistorie og naturhistorie skal aktivt arbejde for og følge op på, at kvalitets- og publiceringsmål bliver opfyldt.
- Museet etablerer tværfaglige forskergrupper med henblik på at fokusere indsatsen og sikre faglig udveksling på tværs.

FORSKNINGSUDVALG

Museum Sønderjyllands forskningsudvalg er et internt forskningsudvalg, sammensat af fastansatte medarbejdere ved museet. Medlemmerne af udvalget skal så vidt muligt besidde anerkendte forskerkvalifikationer i form af akademiske grader, seniorforskerbedømmelse eller have en væsentlig akademisk produktion. Museets statsanerkendte ansvarsområder skal dog altid være repræsenteret i forskningsudvalget uanset de ovenfor skitserede krav. Forskningsudvalget nedsættes af museets chefgruppe efter indstilling fra den udpegede formand for forskningsudvalget.

Forskningsudvalgets formand indkalder til møder og organiserer udvalgets arbejde i henhold til en kort forretningsorden udarbejdet af formanden.

Museum Sønderjyllands forskningsudvalg består af

Carsten Porskrog Ramussen, dr.phil., historiker, formand for udvalget.

Axel Johnsen, ph.d., historiker, afdelingschef Viden & Samlinger

Mette Elstrup Steeman, ph.d., palæontolog

Jens Tang Kristensen, ph.d., kunsthistoriker

Lene Heidemann Lutz, Dr., forhistorisk arkæolog

Anders Hartvig, cand.mag., middelalder- og renæssancearkæolog

FØLGEGRUPPE

Der nedsættes i løbet af 2020 et eksternt rådgivende forskningsudvalg, som ved minimum ét årligt møde informeres om og indgår i drøftelser og rådgivning i forhold til museets strategi og igangværende og kommende projekter. Møderne indkaldes af og ledes af formanden for museets interne forskningsudvalg. Forskningsudvalgets formand kan løbende benytte det eksterne rådgivende udvalg til sparring og drøftelse, herunder drøfte muligheder for samarbejdsprojekter mellem museum og universitetsverden.

Det eksterne rådgivende udvalg skal rumme anerkendte forskningskompetencer inden for museets statsanerkendte ansvarsområder og bestå af minimum fire personer. Der lægges vægt på følgende kompetencer, kontakter og netværk

- Forskning i kunsthistorie
- Forskning i historie
- Forskning i arkæologi
- Forskning i naturhistorie
- Forbindelse til universiteterne
- Forbindelse til relevante faglige miljøer i ind- og udland

Fra 2020 består følgegruppen af

Seniorforsker Xenia Pauli Jensen,
Moesgaard Museum

Lektor Mette Svart Kristiansen, Institut for
Kultur og Samfund, Afdeling for Arkæologi
og Kulturarvsstudier, Aarhus Universitet

Professor MSO Jeppe Nevers, Institut for
Historie, Syddansk Universitet

Museumsinspektør Jesper Milan,
Geomuseum Faxe

Lektor Karen Gram-Skjoldager, Institut
for Kultur og Samfund, Afdeling for Historie
og Klassiske Studier, Aarhus Universitet

Seniorforsker Peter Nørgaard Larsen,
Statens Museum for Kunst

RAMMEVILKÅR FOR FORSKNING UNDER MUSEUM SØNDERJYLLAND

Museum Sønderjylland har som ambition, at alle videnskabelige medarbejdere på museets statsanerkendte ansvarsområder skal have mulighed for at forske, såfremt der er potentiale og interesse for dette. De nærmere vilkår aftales altid med enhedslederen og i dialog med forskningsudvalget og kan strække sig fra begrænsede, selvstændige projekter til mere vidtrækkende forskningsprojekter og -områder.

Ved ansættelse af faginspektører indgår forskningsforventninger direkte i ansættelsesproceduren med henblik på tidligt gensidigt at afklare forskningsambitioner og at sikre, at museets forskningskvalitet og volumen kan fastholdes og styrkes i fremtiden. Inspektører, hvor forskning er en del af stillingen, forventes at bidrage med

- én artikel om året på niveau 1. Forskningstiden, der stilles til rådighed, vil afhængig af projektet være på 6-8 uger eller efter nærmere aftale.

Faginspektører, der ikke ønsker at forske, kan efter aftale ansættes under vilkår, hvor der ikke forventes egentlige forskningsbidrag som en del af ansættelsen.

Når der aftales mulighed for at forske i relation til en ansættelse på museet, forventer museet, at forskningen er af relevans for museets ansvarsområder, forskningsstrategi og fokusområder.

Forskningstid aftales altid konkret med den pågældende enhedsleder i relation til den forskning, der udføres, projektets ambitioner og det resultat, forskningen forventes at munde ud i.

Forskningsprojekter med ekstern finansiering aftales særskilt mhp. vikardækning eller overdragelse af opgaver til andre kolleger, mens forskningen pågår.

For forskning på det arkæologiske ansvarsområde gælder særlige forhold på grund af de anderledes ansættelsesforhold. Det forventes, at fastansatte arkæologer på museets almindelige driftsbudget bidrager med forskning på niveau med ovenstående. Fastansatte arkæologer, hvis løn dækkes af den bygherrebetalte arkæologi, kan efter nærmere aftale få stillet forskningstid til rådighed. Projektansatte arkæologer har ikke forskningsret eller -pligt, men kan modtage overordnet rådgivning og

specifik vejledning fra forskningsudvalget, ligesom museet i et vist omfang kan stille arbejdstid til projektmodning til rådighed efter nærmere aftale.

Det er museets hensigt at fremme initiativer til mindre forskningsprojekter på formidlingsområdet. Forskningstraditionen her er i ret høj grad præget af en diskrepans mellem en overvejede teoretisk universitetsforskning og en meget praksisorienteret tradition på museerne.

Museum Sønderjylland ønsker at bidrage til at højne og udvikle forskning i formidling på museerne, som danner bro mellem det praktiske og det teoretiske, gerne i et nært samarbejde med universiteterne. I perioden 2020-2022 vil initiativer til mindre forskningsprojekter blive søgt fremmet.

Museum Sønderjylland har ikke tradition for forskning på det konserveringsfaglige område, men ønsker på et realistisk ambitionsniveau at fremme interessen for at forske og publicere blandt medarbejderne.

Museets forskende personale forventes at skulle benytte det af universiteterne anvendte system PURE til registrering af deres forskningsaktiviteter m.v. Det er forskningsudvalgets opgave i løbet af 2021 at indkredse behovet for licenser til PURE mhp. at tilkøbe adgang til systemet og i det hele taget at undersøge muligheden for implementering af PURE fra 2022.

Indsamlingsbøsse
fra Dybbøldagen,
mellemligstiden.

PUBLICERING OG PUBLICERINGSKRAV

Museets forskningsproduktion skal stå i forhold til antallet af ansatte faginspektører med forskningsforpligtelse. Forskningsproduktionens volumen og publiceringsniveau som beskrevet nedenfor for de enkelte fagområder er derfor dimensioneret i forhold til de til rådighed værende ressourcer. Museet lægger vægt på at publicere både regionalt, nationalt og internationalt.

Museum Sønderjyllands forskning publiceres altid på grundlag af fagfællebedømmelse, der lever op til gældende krav til praksis.

Nedenfor oplyses i punktform den mængde og kvalitet af forskningen, der forventes publiceret på de respektive fagområder i perioden 2019-2022, dvs. fire hele år. Der opereres med forskning, som er publiceret eller positivt er antaget til publicering efter fagfællebedømmelse.

2019-2022

Historie

- 18 artikler i anerkendte tidsskrifter eller antologier, heraf mindst 4 publiceret internationalt
- 2 monografier

Arkæologi

- 18 artikler i anerkendte tidsskrifter eller antologier, heraf 8 publiceret internationalt
- 1 monografi

Kunst

- 5 artikler i anerkendte tidsskrifter eller antologier, heraf 1 publiceret internationalt.
- 1 monografi

Naturvidenskab

- 2 artikler publiceret i internationalt anerkendte tidsskrifter

Formidling

- 1 artikel i anerkendt tidsskrift eller antologi

Konservering

- 1 artikel i anerkendt tidsskrift eller antologi

Hertug Hans den Yngre (1542-1622), ukendt maler og udateret, formentlig slutningen af 1500-tallet Foto: Arne Reggelsen, MSJ.

FOKUSOMRÅDER FOR FORSKNINGEN 2020-2022

Museum Sønderjylland forsker inden for alle de fagområder, som falder inden for museets ansvarsområde: arkæologi, historie, kunst og naturvidenskab. Museum Sønderjyllands forskning beskæftiger sig overordnet med den særlige kultur og historie i det sønderjyske område fra de ældste tider til i dag på en måde, der sætter emnerne i perspektiv og ser forholdene i regionen i sammenhæng og komparation med andre områder, især det øvrige Danmark og Nordtyskland.

Arkæologien dækker et meget langt tidsrum, men får i strategiperioden et tyngdepunkt omkring overgangen fra forhistorisk til historisk tid.

For den historiske forskning er grænselandets særlige politiske og identitetsmæssige historie og mødet mellem dansk og tysk, flertal og mindretal af stor betydning. Også de særlige erhvervsforhold, regionen er præget af, vil være vigtige i strategiperioden, herunder ikke mindst den sønderjyske søfart.

Den kunsthistoriske forskning breder sig over to områder, nemlig dels kunst i relation til Sønder-

jylland og kunstnere med markant sønderjysk baggrund eller afsæt, dels dansk, nordtysk og nordisk kunst som komparativt genstandsfelt. I strategiperioden vil der være særligt fokus på forskning, der understøtter museets langsigtede arbejde med de to internationalt anerkendte sønderjyske personligheder, nemlig møbeldesigneren Hans J. Wegner og kunstneren Franciska Clausen.

For forskningen i de tre ovennævnte områder gælder, at de i høj grad beskæftiger sig med forhold, der går på tværs af grænsen fra 1920. I strategiperioden er det derfor et vigtigt fokuspunkt, at denne grænse overskrides - både med hensyn til saglig afgrænsning og samarbejdsrelationer.

Ud over de indbyrdes forbundne forskningsområder forskes der i Museum Sønderjylland i de internationalt enestående fossiler fra det øvre miocæne hav fundet i Gram Lergrav. Der er et overordnet mål for den palæontologiske forskning at generere ny viden om biodiversiteten og økosystemet i Gramhavet. Der er et særligt fokus på at videreføre forskningen i de fossile

hvaler og derigennem i et globalt perspektiv at bidrage til forståelsen af hvalers evolution.

Inden for den overordnede ramme vil museet i perioden særligt lægge vægt på følgende tværfaglige tematiske satsningsområder:

Grænser, identiteter og kulturmøder

Sønderjylland er et grænseland – både mellem Danmark og Tyskland og Norden og det øvrige Europa. Grænsen har igennem tiderne flyttet sig frem og tilbage, og grænser har defineret området som et rum for sig – og igen gennemskåret det. Før historisk tid var der også tydelige grænser gennem området, som må ses som led i en tidlig stamme- og statsdannelse.

Udforskningen af de fysiske og mentale grænser og deres betydning for landskab, historie, kunst og mennesker er Museum Sønderjyllands kerneområde og er derfor udtrykkeligt nævnt i museets mission. Satsningsområdet ligger i forlængelse af museets forskningstradition og spiller ind i en europæisk kontekst, hvor grænser, grænseland, migration, identiteter og kulturmøder i disse år har særlig aktualitet.

Den europæiske dimension har også betydning i et tilbageskuende perspektiv. Statsgrænsen forstået som skarpt skel mellem to nationalstater er kun omkring 150 år gammel, men går vi længere tilbage i historien, har egnen været præget af en mangfoldighed af grænser i en trinvis overgang mellem Norden og Europa. Satsningsområdet *grænser, identiteter og kulturmøder* skal identificere og analysere betydningen af de mange fysiske og mentale grænser, som Sønderjylland har været præget af og udgangspunkt for, både i et regionalt, nationalt, nordisk og større europæisk perspektiv.

Grænser har manifesteret sig i markeringer, volde, og naturlige barrierer, men også i forskellige mentaliteter og indretninger på hver side af grænsen, som rækker fra gårdtyper og mødetraditioner til kunstneriske udtryk og stærke magtsymboler. Men lige så vel som adskillelse ved grænser er og har været en stærk kraft, ligger det også i menneskets natur at overskride og nedbryde grænser – med magt, med handel eller med menneskelige eller kunstneriske relationer. Disse overskridelser bliver også særligt tydelige ved grænsen, hvor der har været et markant kulturmøde, som gør grænselandets

historie væsensforskellig fra andre dele af Danmark, og til tider også Nordens kunsthistorie væsentlig forskellig fra det resterende Europas. På dette punkt deler Museum Sønderjyllands forskning opgave med den forskning, der udføres af relevante slesvig-holstenske kolleger. Ud over det er satsningsområdet udpræget tværfagligt, da grænser og kulturmøder, adskillelser og overskridelser analyseres ud fra både kunstneriske, historiske og arkæologiske perspektiver.

Landskab, bebyggelse og menneske

Det sønderjyske landskab er præget af større variation end noget andet sted i Danmark. Øst-sønderjylland er en del af det østdanske morænelandskab, mens midten repræsenterer det vestjyske landskab med hedesletter og bakkeøer.

Hertil kommer som noget enestående for Danmark marsken og Vadehavet med dets øer. Kulturelt er området præget af, at det i lange perioder har været et grænseområde, hvor kulturimpulser fra nord og syd har mødtes, mens gode naturlige forbindelser mod øst og vest har skabt andre forbindelser og påvirkninger, så der både har været tale om skel og korsvej.

Det har givet forskellige og foranderlige forudsætninger for udformningen af landbebyggelsen, som har været den daglige ramme om menneskers liv. Satsningsområdet handler om landbebyggelsens udvikling i tid og rum mellem naturtilpasning på den ene side og kulturelle traditioner og impulser på den anden. Dette omfatter såvel bebyggelsens lokalisering i forhold til naturgivne muligheder som dens udformning. Det sidste gælder igen både spørgsmålet om spredt eller samlet bebyggelse og udformningen af de enkelte gårde og huse.

Bebyggelsen er formet i samspil mellem funktionelle hensyn og kulturelle strømninger. De første handler om en skiftende udnyttelse af naturgivne muligheder ud fra tekniske og økonomiske forudsætninger, mens de sidste både omfatter seje traditioner, der af forskningen ofte er knyttet til etnicitet eller politisk tilhørsforhold, og dynamiske tilpasninger. Det sønderjyske område er både tolket som et sted, hvor klare kulturgrænser træder frem, og som et område, hvor mangfoldige impulser gør sig særligt stærkt gældende. Målet med satsningen er at se, hvordan disse forskellige kræfter kommer til udtryk over lang tid og i et stort og varieret rum.

Museet har særlige forudsætninger for at arbejde med dette perspektiv, dels fordi ansvarsområdet dækker den beskrevne naturgivne og politisk-kulturelle variation, dels fordi museet har oparbejdet en stor arkæologisk vidensbank, der omfatter såvel mange enkeltundersøgelser som storskalaudgravninger og tidsmæssigt rækker fra stenalder til renæssance. Større igangværende eller netop gennemførte udgravninger leverer i disse år betydelige mængder af nye data. Fra renæssancen og frem findes et rigt historisk kildemateriale af jordebøger, kort mv.

Regionale eliter

Ethvert samfund har eliter, som er med til at forme samfundet politisk, kulturelt og økonomisk. Sådanne eliter findes på forskellige niveauer. Her er der særligt fokus på de eliter, som knytter sig til et regionalt niveau, der er mindre end Danmark, men større end helt lokale samfund, hvor alle har et direkte kendskab til hinanden. På det felt har Sønderjylland i historisk tid haft en særlig stilling inden for Danmark, fordi området fra gammel tid har været grænseland, og fordi det i lange perioder har haft en politisk særstilling.

I forhistorisk tid er der i området stærke spor af forskellige områder eller kongedømmer med egne eliter og en dynamisk udvikling af begge. Region og regionale eliter har derfor i særlig grad været med til at forme hinanden i det sønderjyske område. Dette samspil et satsningsområdets kerne.

Allerede i den sønderjyske forhistorie træder den toneangivende elite tydeligt frem, typisk manifesteret som monumentale eller rigt udstyrede grave eller gårde og gårdsanlæg af store dimensioner. I jernalderen vidner store forsvarsanlæg og våbenofferfund om, at forskellige områder har udgjort politisk-kulturelle enheder med hver deres elite – og deres indbyrdes konflikter. Da Danmark blev til et samlet rige i vikingetiden, var det sønderjyske område en vigtig del af det, men havde stadig regionale eliter, der afspejles i landsdelens skattefund, runesten og romanske kirker.

Fra 1200-tallet og 600 år frem blev området et hertugdømme, som fik en vidtgående særstilling, det meste af tiden i forbindelse med Holsten. Området fik sin egen adel i det slesvig-holstenske

ridderskab og sit eget embedsværk, men der var også bondeeliter, som savner deres sidestykke i det øvrige Danmark. Den nationale epoke i 1800- og 1900-tallet skabte på den ene side statsembedsmænd, som var bundet til statens nationale projekt, på den anden modeliter inden for hhv. en dansk bevægelse før 1920 og de nationale mindretal derefter. Endelig har udviklingen efter Anden Verdenskrig været præget af en markant industrialisering, som har skabt nye eliter inden for regionen.

Museum Sønderjylland har i mange år arbejdet med en række spørgsmål, knyttet til region og eliter, men med satsningen er målet dels at foretage yderligere studier på væsentlige felter, dels at se mere overordnet på samspillet mellem region og eliter i et langt og tværfagligt perspektiv. Heri indgår naturligt, hvordan regionen og dens eliter både forbandt sig med og afgrænsede sig fra naboer og forholdt sig til større politisk-kulturelle rum, som de indgik i. Forskning i både eliter og regionalitet har haft stor international bevågenhed de senere år. Satsningen vil både knytte an til disse tendenser og vise nye veje ved at koble dem sammen.

Dødens og angstens rum

Døden har til alle tider været et centralt tema for mennesker. Det har manifesteret sig fysisk og socialt igennem religion og ritualer, skik og brug, symbolik og budskab, men også forplantet sig i den enkelte som livsangst, melankoli og længsel.

Satsningsområdet "Dødens og angstens rum" vil undersøge, hvordan man fysisk, visuelt og mentalt forholder sig til angst og død. Temaet belyses fra forskellige perspektiver og med forskelligt udgangspunkt – fra nordisk maleri og skulptur over gravfund fra jernalderen til nutidens kirkegårde. Satsningsområdet inkluderer både arkæologi, historie og kunst.

Graven er dødens fysiske, men også religiøse og rituelle rum. Dødens rum er også den topografiske og rituelle kontekst, graven er funderet i – dødens landskab. Graven er et forum for udsagn til omverdenen om såvel religion og ritualer som personlig, social og kulturel identitet for individ og gruppe. Gennem det døde menneske kommer vi endnu tættere på det levende samfund. Grave er derfor én af de vigtigste kilder til vor viden om menneske og samfund i fortid og særligt tidlig

historisk tid. Sønderjylland har talrige gravfund, gravpladser og kirkegårde, der rummer et stort potentiale for belysning og perspektivering af disse helt centrale dele af både livet og døden. Også fortidens angst er helt håndgribelig i offer- og skattefund fra regionen samt i landsdelens særlige historiske og geopolitiske forhold, der samlet set vidner om perioder med stor utryghed, krige og konflikter.

Den eksistentielle, religiøse og filosofiske tilgang til livet og døden fylder overraskende meget i den nordiske kunst. Her er dødens og angstens rum det kreative grundstof for adskillige kunstnere, der bearbejder deres livsangst enten skulpturelt eller billedligt. Den enkelte er blevet konfronteret med angsten og døden som et eksistentielt og evigt vedkommende tema, der ses i den nordiske kunst, fra Norden blev protestantisk over knudepunkter som romantikken, psykoanalysen og eksistentialismen.

”Døden og angstens rum” er en forsknings-tematik, som favner videnskaberne bredt fra lægevidenskaben, sociologien, psykologien, filosofien, religionshistorien, litteraturen, arkæologien og til kunsthistorien. Inden for de huma-

nistiske fag har den vist sig som en drivkraft i romantikken, psykoanalysen, eksistentialismen og senest i teorier om risikosamfundet. Tematikken er desuden del af modernitetsforskningen, da hele modernitetens eksistensgrundlag bygger på angsten for døden og en forestilling om u dødelighed. I Danmark blev tematikken for alvor bundet tværfagligt sammen fra slutningen af 1990’erne.

Materialitet

Der har i de seneste år på tværs af discipliner som fx kulturstudier, arkæologi, kunsthistorie og designhistorie været et øget fokus på begrebet ’materialitet’. Dette er sket i behovet for at finde nye tilgange til at det, der omgiver os sanseligt, taktilt og fysisk. Vil man forstå mennesker, er det ikke nok udelukkende at høre på, hvad de siger eller har skrevet ned. Man bliver også nødt til at forstå den materielle verden og kultur, de omgiver sig med. Denne materialitet kan både være betinget af natur og steder, men den er i høj grad forankret i de genstande, mennesket til forskellige tider og på forskellige steder har brugt til at forme og udtrykke sig selv, sin historie, sin religiøsitet og sin kultur igennem.

Udgravning af hvalfund fra 2018. Foto: Axel Johnsen, MSJ.

Den materielle verden er betydningsbærer af værdier, kultur og identitet. På samme tid har vores livsvilkår, historiske virkelighed, verdensbillede og værdisæt, personlige og sociale identitet og vores væren i verden som sansende menneske betydning for, hvad vi har brug for og har dermed også indvirkning på, hvilke fysiske genstande, der indgår i vores liv. Genstand og menneske er i dialog.

Sønderjylland står særligt i fokus i denne problematik. Her ved overgangen mellem det europæiske kontinent og Norden mødes kulturer og teknologier, her introduceres materialer, genstande og strømninger i begge retninger. Resultatet er et generelt nuanceret materielt udtryk – helt tilbage fra ældre stenalder.

Satsningsområdet vil fokusere på, hvordan de genstande, vi omgiver os med, de materialer, vi arbejder med, og den teknologi og det håndværk, der indgår i fremstilling, skabelse og produktion, har karakteriseret vores samfund, tid og personlige liv helt tilbage fra forhistorisk tid og op til nutiden. Ud over funktion og fremstilling rummer temaet en vigtig religiøs og symbolsk dimension. Satsningsområdet vil fokusere på studier, der belyser funktion, teknologi, materiale og råstoffer, kulturel, religiøs og personlig identitet samt samfundsforhold i et regionalt perspektiv. Men den materielle verden har også en sanselig og æstetisk indvirkning på os, som kommer til udtryk igennem kunst, kunsthåndværk og design, hvorfor satsningsområdet også skal undersøge, hvordan den materielle verdens former og egenskaber leges med, tilegnes og forstås gennem sanseindtryk.

FORSKERUDDANNELSE

Museum Sønderjylland lægger vægt på at have forskere på ph.d.-niveau inden for alle fagområder. En del forventes at have sådanne kvalifikationer ved ansættelsen, men ud over det vil museet fra tid til anden kunne indgå i samfinansierede ph.d.-stipendier. Der vil ikke mindst være fokus på, at nogle af museets medarbejdere på den måde kan viderequalificere sig.

FORSKNINGSRÅDGIVNING

Museets forskningsudvalg har til opgave at stå for den generelle forskningsrådgivning inden for museet i form af retningslinjer, inspirationsseminarer mv. Herudover dannes der forskningsgrupper i tilknytning til hvert satsningsområde, som skal arbejde med ideudvikling og faglig sparring inden for satsningsområdet.

Individuel rådgivning af de enkelte forskere påhviler som udgangspunkt enhedslederne, men ud over det kan der udpeges mentorer blandt museets meriterede forskere eller relevante eksterne parter og samarbejdspartnere.

NETVÆRK OG SAMARBEJDER

Det er et vigtigt for museet, at museets forskere deltager i faglige netværk både regionalt, nationalt og internationalt, og at indgå i samarbejdsrelationer med andre museer, forskningsinstitutioner og universiteter både i Danmark og internationalt, her især faglige institutioner syd for grænsen.

Samarbejderne kan have flere former, herunder bl.a.

- Aktiv deltagelse i løbende faglige netværk
- Fælles forskningsprojekter og centre
- Samfinansierede forskningsstipendier
- Tilknytning til universiteter gennem adjungering, undervisning og censorvirksomhed

I programperioden styrkes de strategiske samarbejder med udgangspunkt i satsningsområderne.

Ud over det opmuntrer museet til og skaber mulighed for, at forskere løbende deltager i relevante konferencer, seminarer og netværksmøder i ind- og udland, herunder med egne oplæg. Med mellemrum er museet selv vært for seminarer.

Museum Sønderjylland opfordrer derudover forskende medarbejdere til at indgå i relevante redaktioner af tidsskrifter m.v., at deltage som fagfællebedømmere på deres forskningsfelt samt at anmelde faglitteratur i relevante fora.

Museet ønsker efter nærmere aftale at fremme muligheden for i perioder at kunne arbejde som f.eks. ekstern lektor og varetage undervisningsforløb og eksaminer i universitetsregi. Ordninger af denne type skal altid aftales forud med enhedslederen.

FORMIDLING AF FORSKNING

For Museum Sønderjylland vil en central platform for en bred formidling af forskningsresultater være museets løbende udstillingsvirksomhed, men også de pædagogiske tilbud, foredrag, by- og egnsvandring og mange andre tilbud, som indgår i det løbende museale arbejde. På den måde er der i museets løbende virke og arbejdsform gode muligheder for et tæt forhold mellem forskning og formidling.

Ud over det vil forskningsresultaterne blive formidlet gennem en bred vifte af medier, herunder populærvidenskabelige artikler, på sociale medier og ved optræden i TV, radio og aviser.

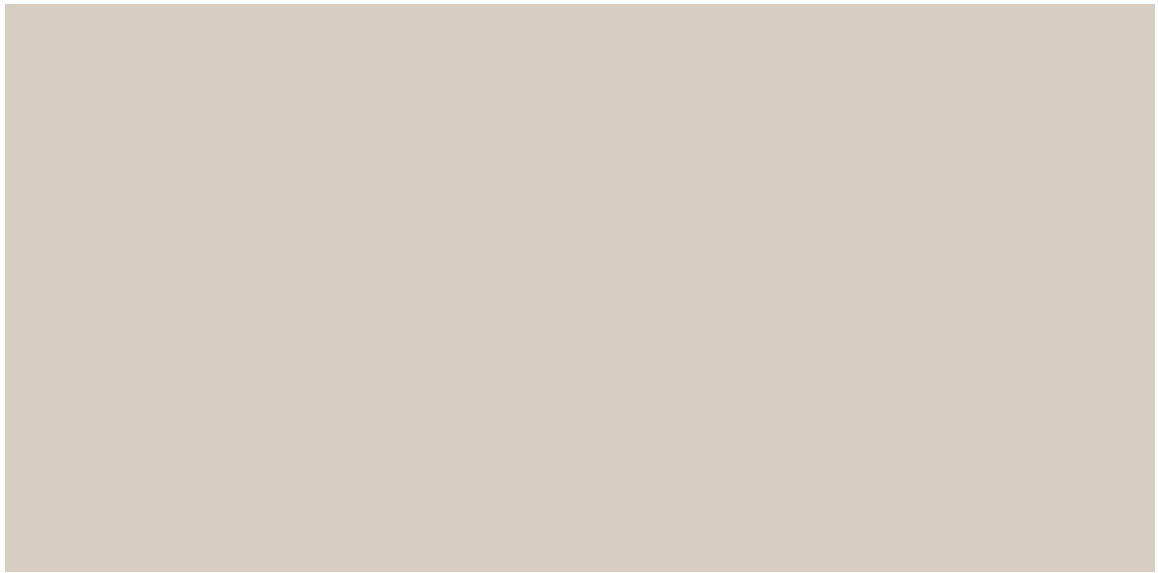
FORSKNINGSPROGRAM 2023-2025

I løbet af 2022 skal nærværende forskningsprogram evalueres og justeres. Det gælder ikke mindst de udpegede fokusområder, hvor der skal tages stilling til, om de skal revideres i indhold og ambition.

I forbindelse med denne revision peges på ét eller flere større projekter, som søges gennemført i resten af programperioden.

*Udgravningen af en mindre tuegravplads fra midten af førromersk jernalder ved Hammelev
Foto: Hans Chr. H. Andersen, MSJ.*

MUSEUM SØNDERJYLLAND

AASTRUPVEJ 48 A
6100 HADERSLEV
KONTAKT@MSJ.DK
+45 65 37 07 00
WWW.MSJ.DK